

Zadnje poglavje knjige je namenjeno rekonstrukciji in interpretaciji načina življenja nekaterih brežiških obrtnikov in industrije opeke. Podrobno so predstavljeni delo, življenje in bivalne razmere v družinah gostilničarke, mesarja in gostilničarja, pekoveškega, lončarskega, tesarskega in kovaškega mojstra, kleparskega mojstra in vodnega inštalaterja, ključavničarskega mojstra, avtomehnika in šoferja ter šivilje in krojača. Avtorica je poudarila, da je bil izbor narejen na podlagi dostopnosti ustnih virov in materialnih ostankov.

Izdelovanje opeke in strešnikov so razvijali italijanski, češki in domači, slovenski opekarji. Prva večja opekarna je bila Faleschinijeva, ki je delovala v drugi polovici 19. stoletja. Leta 1903 je Leonard Treppo ustanovil preprosto opekarno (ciglano), z leti se je širila in modernizirala. Zaradi dobre ilovice v okolici opekarnice so izdelovali zidake in strešnike. Opekarna je v sezoni zaposlovala do devetdeset delavcev in bila največji industrijski obrat v Brežicah. Delovala je do leta 2001.

Pričujoča knjiga je etnološki prikaz pestrega življenja, gospodarskih in družbenih silnic obrtnikov v Brežicah od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne. V knjigi so na podlagi virov, ustnih pričevanj, terenskega dela prikazani življenjski slog obrtniških družin, utrip mesta in bližnje okolice, šolanje, vključevanje v društva, narodnostna pripadnost, moralne norme in vrednote, razmerja med člani ožje in širše družine, delitev dela, delovni vsakdanjik, prosti čas, igre in zabava. Ob prebiranju knjige se marsikateremu starejšemu Brežičanu utrnejo spomini na mladost in na način življenja, ki se približno do šestdesetih let 20. stoletja ni zelo razlikoval od navedenega v knjigi. Mlajši generaciji pa omogoča zelo plastičen vpogled v način dela, bivanja, vrednotenja in v vsakdanjik sloja obrtnikov, ki je prevladoval od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne v Brežicah.

Izid knjige so omogočili Občina Brežice, Agencija za raziskovalno dejavnost RS, Valvasorjev raziskovalni center Krško, Založba ZRC SAZU in Območna obrtna zbornica Brežice.

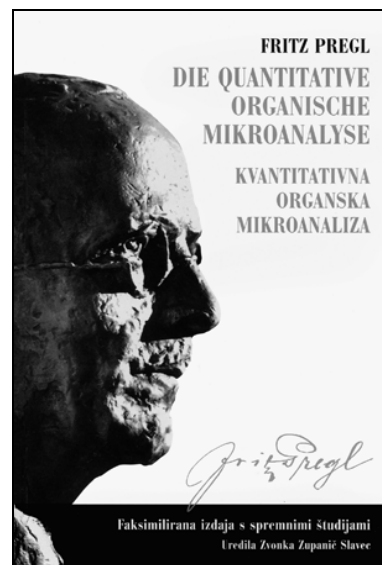
Vladimir Sunčič

Fritz Pregl, Die quantitative organische Mikroanalyse (Kvantitativna organska mikroanaliza), Faksimilirana izdaja s spremnimi študijami, uredila Zvonka Zupanič Slavec, Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2005, 192 strani

Kemijska in zgodovinska stroka sta bogatejši za še eno delo. Lani je namreč dr. Zvonki Zupanič Slavec

uspelo izdati ponatis knjige Nobelovega nagrajenca za kemijo Fritza (Friderika) Pregla (1869–1930) *Die quantitative organische Mikroanalyse* iz leta 1917. Gre za faksimilirano izdajo s spremnimi študijami. Besedilo je zaradi zgodovinske vrednosti objavljeno v nemškem jeziku, spremne študije pa so v slovenskem in angleškem. Ponatis je izšel ob 135. obletnici Preglovega rojstva in 80. obletnici podelitve nagrade.

Knjiga se začne s predgovorom urednice Zvonke Zupanič Slavec, prodekana Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo Staneta Pejovnika ter dekana omenjene fakultete Marjana Vebra. Sledi vsestranska predstavitev Fritza (Friderika) Pregla dr. Zvonke Zupanič Slavec. Najprej na podlagi arhivskega gradiva osvetljuje obdobje od njegovega rojstva 3. septembra 1869 v Ljubljani, šolanja na ljubljanski klasični gimnaziji, do pridobitve poklica na univerzi v Gradcu, kjer je bil 17. marca 1894 promoviran za doktorja vsega zdravilstva. Nato na razumljiv način predstavlja nekatere mejnike v razvoju kemije in biokemije, ob pomoči katerih je mogoče ovrednotiti Preglovo delo, opisuje njegovo strokovno in znanstveno pot; tako je bil 1899. habilitiran za docenta iz fiziologije, leta 1904 je odšel na postdoktorsko izobraževanje, najprej na univerzo v Prago, potem v laboratorije po Nemčiji, potem pa se je 1905. vrnil v Gradec na medicinsko-kemijski inštitut. Jeseni 1910 je prevzel profesorsko in vodstveno mesto na Inštitutu za medicinsko kemijo Univerze v Innsbrucku in ostal tam do 1913; potem se je vrnil nazaj v Gradec. Njegovo raziskovalno delo je bilo osredotočeno na elementno analizo kemičnih spojin, še posebej žolčnih kislin. Pregla je pri teh raziskavah motila prevelika poraba raziskovane snovi in razvil je osnove za kvantitativno organsko mikroanalizo, pogoj zanjo pa je bila zelo natančna tehtnica. S pomočjo novih tehničnih postopkov je omogočil uporabo veliko manjše količine preizkusne snovi. Do-

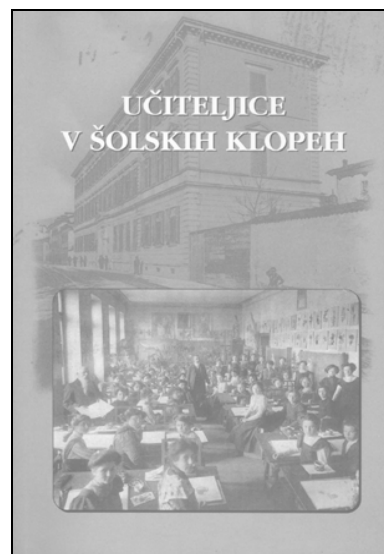
sežke svojih raziskav je predstavljal na mnogih predavanjih in predstavitev. Znanstvene razprave je objavjal v uglednih nemških medicinskih, fizioloških in kemijskih revijah. V kvantitativni organski mikroanalizi je dosegel največ in leta 1917 pri založbi Springer v Berlinu objavil knjigo *Die quantitative organische Mikroanalyse*; do l. 1958 je bila sedemkrat ponatisnjena, prevedena pa tudi v angleščino, francoščino in ruščino. Za svoje znanstvene uspehe in odmevne objave je prejel vrsto nagrad, med njimi najvišjo: Nobelovo nagrado za kemijo, decembra 1923 za odkritje originalne metode mikroanalize organskih snovi. Spremno študijo ob Preglovi predstavitvi končuje avtorica z utrinki iz njegovega življenja, slovenskimi zapisi o njem ter sklepom. V nadaljevanju spremnih študij prof. dr. Branko Stanovnik s strokovnega stališča osvetljuje Friderika Pregla in organsko mikroanalizo, prof. dr. Miha Tišler pa je prispeval članek Ob osemdesetletnici Nobelove nagrade za kemijo Frideriku Preglu. Preglovo predavanje ob podelitvi Nobelove nagrade ter slavnosti govor na sprejemu Nobelovih nagrajencev v Stockholmu 10. 12. 1923 (prevedla ga je prof. nemškega jezika Duša Fischinger) končujeta prvi del knjige; sledi faksimile.

Knjiga nedvomno izčrpno predstavlja Friderika Pregla in faksimile prve izdaje njegove knjige o kvantitativni organski mikroanalizi; namenjena je tako strokovni kot laični javnosti in bogati naše predstavitve znanstvenikov slovenskega rodu, tokrat Nobelovega nagrajenca, in njihovih del.

Sonja Anžič

Učiteljice v šolskih klopeh, zbornik ob 130. obletnici ustanovitve slovenskega učiteljskega dekleta v Gorici, glavna urednica: Vlasta Tul, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Nova Gorica 2005, 320 strani

130. obletnica ustanovitve učiteljskega dekleta v Gorici bi v preteklem letu skorajda minila neopazno, če ne bi arhivska svetovalka Vlasta Tul iz Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici opozorila nanjo z izdajo obsežne publikacije. Prvotna zamisel je bila sicer precej drugačna. Jubilej naj bi zaznamoval le članek v eni izmed strokovnih publikacij, pa so se stvari začele razvijati v povsem drugo smer. Iz skromne ideje je tako zrasla tematsko in vsebinsko raznovrstna, bogata in zanimiva pripoved o ustanovi, ki je v zahodnem slovenskem etničnem prostoru usposabljala dijakinje za slovenske učiteljice. Pripoved sicer še zdaleč ni povedala vsega, zato pa je dovolj široko zasnovana, da omogoča številna nadaljnja raziskovanja.

Kot je zapisano v uvodu k zborniku, so učiteljske dekleta v Gorici odprli v šolskem letu 1875/76. Skupaj z deškimi učiteljskimi, ki je v Gorici delovalo že od leta 1870 in se nato leta 1875 preselilo v Koper, je predstavljalo zaključeno celoto, temelj avstrijskega državnega šolstva v slovenskem jeziku na tem delu slovenskega ozemlja, to pa je bilo za uveljavljanje slovenstva velikega, morda celo odločilnega pomena. Dekliško učiteljske sicer v ničemer nima izrecnega prvenstva, saj so šole za učiteljice tudi na Goriškem obstajale že prej, pri uršulinkah že od srede 19. stoletja, toda izključno v italijanskem in nemškem jeziku. Prvo slovensko dekliško učiteljske je bilo sicer ustanovljeno v Ljubljani že leta 1870, vendar je tu potekal pouk v slovenščini pri manj predmetih kot na goriškem dekliškem učiteljsku.

Izobraževanje v slovenskem jeziku za poučevanje na slovenskih šolah je bilo v obdobju ustanovitve učiteljske izrednega pomena za krepitev narodne zavesti prebivalstva same Gorice, pa tudi širšega območja Goriške in ne nazadnje celotnega slovenskega etničnega prostora.

Po drugi strani pa je prav tako pomembna tudi družbena razsežnost delovanja tega učiteljske, saj je izobraževanje doslej zapostavljeno žensko populacijo usposabljal za javno priznan poklic. Diplomantke so se po zaključku šolanja lahko zaposlile kot državne uslužbenke in si s tem zagotovile socialno neodvisnost, to pa je bila tudi spodbuda pri uveljavljanju žensk v javnem življenju.

Ko se je leta 1909 iz Kopra v Gorico vrnilo samostojno slovensko moško učiteljske, se je pomen Gorice kot središča izobraževanja učiteljev na Primorskem še okrepil. Izobraževanje učiteljev v slovenskem jeziku se je med vojnima pod pritiskom fašizma nadaljevalo v Tolminu, sprva še v slovenskem, nato pa tako kot v Gorici v italijanskem jeziku. Slovenske šole in učiteljske so se na obeh straneh